

BARNEOMBUDET

Justis- og beredskapsdepartementet, lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 OSLO

Vår ref:
18/00945-2

Saksbehandler:
Mathias Lia Nordmoen

Dato:
20. september 2018

Innspill til mandat - Personvernkommisjonen

Innledning

Barneombudet viser til e-post fra Justis- og beredskapsdepartementet om nedsettelse av en personvernkommisjon. Vi takker for muligheten til å komme med innspill til kommisjonens mandat. Vi takker også for at vi fikk forlenget fristen for å komme med innspill til 21. september 2018.

Barneombudet er gjennomgående positive til at det nå nedsettes en personvernkommisjon. Vi er glade for at Stortinget har presisert at mandatet til Personvernkommisjonen skal inkludere et særlig oppdrag om å vurdere personvernets stilling for barn i Norge. Vi mener det er særdeles viktig at kommisjonen ser på spørsmål knyttet til personvern for barn og unge under 18 år.

Sentrale bestemmelser og forpliktelser

Barns særlige vern om sitt privatliv følger av Grunnloven § 104 og barnekonvensjonen artikkel 16. Barn gis altså et ytterligere vern om sitt privatliv enn det som følger av de alminnelige reglene i Grunnloven § 102 og EMK art. 8 som ivaretar hensynet til privatlivet for alle mennesker, uansett alder. Ved at barn både har fått en grunnlovfesting og et konvensjonsvern for sine rettigheter, blir rettighetene mer synlige og det viser det sterke vernet barns privatliv er ment å ha.

Av Grl. 104 og barnekonvensjonen artikkel 3 følger videre at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn og en verdi som skal anvendes i alle situasjoner som angår barn og deres rettigheter. Prinsippet gjelder således alle former for avgjørelser, enten de er generelle eller treffes i enkeltsaker. Generelle avgjørelser er slikt som lovgivning, utvalgsarbeid, planer, budsjetter mv. I tillegg omfattes alle andre former for handlinger, f.eks. forslag, vurderinger, saksbehandling, tjenesteytelser, fysiske handlinger og andre tiltak. Dessuten gjelder det unnlåtelser av å handle. Barneombudet mener derfor at prinsippet om barnets beste må komme inn allerede i Personvernkommisjonens mandat.

Av Grl. §104 og barnekonvensjonen artikkel 12 fremgår at barn har rett til å bli hørt i spørsmål som handler om dem selv, og at det skal legges vekt på meningen deres i samsvar med alder og utvikling. Som for barnets beste, vil også dette gjelde for Personvernkommisjonens arbeid. Vi mener derfor at det må fremgå av mandatet at kommisjonen skal innhente innspill direkte fra barn og unge under 18 år. Utover at dette er

en forpliktelse etter Grunnloven og barnekonvensjonen, har barn og ungdom mange gode innspill og synspunkter, som ikke alltid er like enkelt for voksne å få tak i. Barneombudet mener derfor at kommisjonen vil kunne hente mye nyttig informasjon hos barn og ungdom, samtidig som dette vil styrke kommisjonens legitimitet. Barneombudet har lang erfaring med å snakke med barn og unge om viktige tema, og bistår gjerne kommisjonen i gang med dette arbeidet.

Konkrete problemstillinger

Representantforslag 68 S (2017–2018)

Barneombudet støtter representantforslag 68 S (2017–2018) punkt 2 og mener det må fastsettes et forbud mot kameraovervåkning i undervisningstiden på skoler og barnehager. Det bør fremgå av mandatet at kommisjonen skal vurdere dette.

Barneombudet støtter også forslaget punkt 3 om at foreldre skal forelegges informasjon som er registrert om barna, før de kan samtykke til overføring av informasjonen fra barnehage til skole og mellom utdanningsinstitusjonene. Det er viktig at foreldrene vet hva de faktisk samtykker til. At barnehager og skole gis en tydelig plikt til å informere om hvilke opplysninger foreldre og eleven skal samtykke til, kan forhindre at det gis uriktig eller ensidig informasjon. Videre vil god informasjon som grunnlag for samtykke, også kunne føre til større tillit mellom partene. En informasjonsplikt vil også kunne bidra til større bevisstgjøring av elevenes personvern og av reglene om taushetsplikt, i barnehager og skoler.

Barneombudet støtter videre forslaget punkt 4 om utarbeidelse nasjonale retningslinjer for skoler og barnehager for registrering og overføring av personopplysninger om barn i barnehage og elever i skolen. Vi støtter også forslaget punkt 5 om at regjeringen skal sikre at barn og foresatte får informasjon om nettvett og personvern på helsestasjonen, i barnehagen og i skolen.

Barns rettsstilling etter ny personopplysningslov

Barneombudet mener kommisjonen må se på barns rettslige stilling etter ny personopplysningslov. Loven er en direkte konsekvens av Norges implementering av EUs personvernforordning. Selv om forordningens foralepunkt 38 omtaler barn som en særlig sårbar gruppe som fortjener et særskilt vern, inneholder forordningen verken nærmere angivelse av hvordan dette er tenkt i praksis eller en åpning for fastsettelse av nasjonale regler om behandling av barns personopplysninger. Barneombudet mener det er en beklagelig konsekvens av dette at personopplysningslovens § 11 tredje ledd ikke kunne videreføres i ny lov, særlig da bestemmelsen var et resultat av at Norge fikk kritikk fra FNs barnekomite i 2010.¹ Etter den gamle lovens § 11 tredje ledd hadde Datatilsynet myndighet til å gripe inn i saker som ble rammet av bestemmelsen. I forarbeidene til ny personopplysningslov fremgår at dette er endret. Det følger av Prop.56 LS (2017–2018) på side 99 at:

Etter departementets syn gir ikke forordningen Datatilsynet en klar hjemmel til å gripe inn i tilfeller der foreldrene for eksempel publiserer opplysninger om barnet på internett basert på et samtykke foreldrene selv har avgitt på barnets vegne, slik personopplysningsloven § 11 tredje ledd gjør i dag. Hvorvidt Datatilsynet etter forordningen vil kunne gripe inn i en sak der foreldre på en uforsvarlig måte behandler barns opplysninger, må etter departementets syn vurderes konkret i det enkelte tilfellet. Dersom det viser seg at de alminnelige regler som gir rammene for foreldres samtykke til å behandle barns personopplysninger, sett i sammenheng med forordningens alminnelige regler, ikke ivaretar hensynet til barna i stor nok grad, kan

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumentarkiv/stoltenberg-ii/bld/Tema-og-redaksjonelt-innhold/Redaksjonelle-artikler/2010/concluding-observations-fra-fns-barnekom/id593247/> (se note 28 og 29)

det etter departementets syn vurderes om det bør foretas endringer i dagens regler i vergemålsloven og barneloven om kompetanse til å samtykke til behandling av personopplysninger om barn.

Barneombudet mener på denne bakgrunn at det i dag er meget uklart hvilken myndighet Datatilsynet faktisk har, og at det vil være nærmest umulig for Datatilsynet å vurdere konkret i hvert enkelt tilfelle om de skal kunne gripe inn i en sak. Vi mener derfor at barns rett til beskyttelse i situasjoner der foreldres samtykke eller valg åpenbart strider mot hensynet til barnets beste, i dag ikke er ivaretatt tilstrekkelig. Særlig gjelder dette i saker hvor foreldre eksponerer barna på nett, uten at barna har noen mulighet til å motsette seg eksponeringen.

Etter Barneombudets syn gir ikke dette barn tilstrekkelig ivaretagelse av de rettigheter som følger av Barnekonvensjonen artikkel 16 og Grunnloven § 104, noe som er beklagelig sett i lys av den kritikken Norge fikk av Barnekomiteen i 2010. Situasjonen krever derfor at myndighetene iverksetter andre mekanismer for å beskytte barn.

Barneombudet mener kommisjonen bør se på mulighetene til å opprette et klagesystem for barn på personvernfeltet, og det bør ses på mulighetene for å opprette et klagesystem som kan behandle klager som gjelder både eksponering av barn og andre inngrep i barns privatliv. Dette er særlig viktig etter at den tidligere § 11 tredje ledd ble fjernet fra personopplysningsloven.

Foreldres inngrep i barns privatliv

Et annet område vi mener kommisjonen må se på er barns rett til privatliv, kontra foreldres inngrepsrett. Selv om barn har rett til privatliv etter både Grunnloven og barnekonvensjonen, er det ikke alltid like lett å se hvordan barn skal kunne håndheve disse rettighetene. Dette gjelder særlig i forhold til foreldrene. Barneombudet mottar ukentlig spørsmål fra barn, gjennom vår nettportal «Spør Barneombudet», som lurar på hvilken rett foreldrene har til å gripe inn i deres privatliv. Dette gjelder for eksempel spørsmål om foreldre som sjekker barnets mobil etter det har sovnet, sporing av barna gjennom GPS-klokker/mobil, foreldre som leser barns brev/dagbok og foreldre som fjerner barnets soveromsdør.

Selv om utgangspunktet er at foreldrene bare kan gripe inn i barns privatliv når de har god grunn til å være bekymret, opplever Barneombudet at foreldre ofte ikke respekterer dette. Selv om foreldre har ansvar for å beskytte og veilede sine barn, har de ingen ubetinget rett til å gripe inn i barns privatliv. Særlig gjelder dette etter hvert som barnet blir eldre.

Medienes eksponering av barn

Barneombudet har den senere tid blitt oppmerksom på flere mediesaker hvor sårbare barn eksponeres på en lite heldig måte. Særlig gjelder dette i straffesaker, både hvor barnet er fornærmet og tiltalt. Selv om vi selvsagt mener det er viktig med ytringsfrihet, og at mediene har mulighet til å opplyse allmenheten om viktige saker, kan dette ikke rettferdiggjøre all eksponering av sårbare barn. Vi mener derfor at kommisjonens mandat bør inneholde et punkt om medienes eksponering av barn i straffesaker.

Barns rett til å samtykke

Barn skal ha økt selvbestemmelse etter hvert som de blir eldre. Det er imidlertid noe uklart i dag hvor gammelt barn må være for at barnets samtykke alene er tilstrekkelig i spørsmål som gjelder barns eget personvern. Vi vil derfor be kommisjonen om å se nærmere på barns samtykkekompetanse på personvernfeltet. Eksempelvis spørsmålet om når kan barnet selv kan samtykke og når foreldrenes samtykke også må innhentes.

Barns informasjonssikkerhet

De senere år har flere og flere skoler tatt i bruk PC og nettbrett i undervisningen. Selv om dette åpenbart har en rekke fordeler, reiser dette også spørsmål knyttet til barnas personvern. For eksempel legges det igjen en rekke digitale spor etter barna. Barneombudet er bekymret for at skolene ikke har systemer som sørger for at barnas personvern ivaretas tilstrekkelig i disse tilfellene, og ber kommisjonen se på dette.

Barneombudet mener også det er viktig at kommisjonen ser på hvilken risiko ny teknologi kan utgjøre for barns personvern og privatliv. Det har de senere år oppstått en rekke nye muligheter for å avlytte og hacke leker og annet som inneholder elektroniske sendere og muligheter for oppkobling mot internett. Dette gjelder for eksempel GPS-klokker, smartklokker og leker som Friend Cayla og i-Que.

Vi ønsker også at kommisjonen skal se på problematikk knyttet til «tingenes internett» (Internet of Things). Som nevnt ovenfor har internett-tilkoblede leker begynt å bre om seg, og vi mener kommisjonen må se på hvordan vi kan trygge barn og unge i denne utviklingen. Kommisjonen bør undersøke hvorvidt det skal være strengere krav eller sertifisering av produkter som er rettet mot barn. En bør også se på hvem som kan samtykke på vegne av barna i de tilfellene der leketøysleverandører (eller andre produsenter) henter inn informasjon om barn gjennom tingenenes internett.

Digitale postkasser

Barneombudet mener mandatet også bør inneholde et punkt om digitale postkasser for barn. Gjennom en stadig digitalisering av tjenester og tilbakemeldinger fra det offentlige, reises også særlige personvernsspørsmål knyttet til barn. I dag kan barn under 15 år ikke opprette sikker digital postkasse, fordi barn ikke kan ha bank-id før de fyller 15 år. Dette vil for eksempel gjelde tjenester på nett hvor barna kan stille spørsmål, som barna ikke vil at foreldrene skal vite, og som foreldrene heller ikke har krav på å få.

Vennlig hilsen

Camilla Kayed
fagsjef

Mathias Lia Nordmoen
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.